

УДК 342.3(477)

О.Є. МАНЬКО, Інститут законодавства
Верховної Ради України

ПИТАННЯ ФОРМИ ДЕРЖАВНОГО ПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ У ВИСНОВКАХ ВЕНЕЦІАНСЬКОЇ КОМІСІЇ

Ключові слова: форма державного правління,
Висновки Венеціанської Комісії, Конституція
України

Питання форми державного правління в Україні неодноразово порушувалось у висновках Європейської комісії за демократію через право (Венеціанської Комісії). Безумовно, наша держава має своє бачення розвитку країни, в тому числі, і що стосується вибору форми державного правління та розподілу функцій та повноважень між гілками влади. Але, на нашу думку, доречно та корисно буде врахувати слушні пропозиції, що надані Україні Венеціанською Комісією.

Питання щодо Висновків Венеціанської Комісії досліджувались такими вченими правознавцями, як С. Бритченко, Ю. Данилюк, О. Зайчук, О. Копиленко, М. Ставнійчук та інші. Але, у статті вперше досліджено рекомендації Венеціанської Комісії щодо форми державного правління в Україні. Обґрунтовується доцільність висновку про те, що: в Україні проблема не в формі державного правління, а в правовому забезпеченні; вибір між формами державного правління є рішенням, яке вільно приймається кожною окремою державою.

У зв'язку з цим, вважаємо за потрібне ретельно проаналізувати її зауваження, що стосуються вищезазначеної теми та, по можливості, використати їх у подальшому вдосконаленні конституційної моделі України. Отже, Європейська комісія за демократію через право (Венеціанська Комісія) – консультативний орган з конституційного права, створений при Раді Європи в 1990 році [1].

Після проголошення незалежності в Україні розпочалося формування власної нормати-

вно-правової бази. Було прийнято велику кількість нормативно-правових актів. Однак, цей процес не завжди йшов належним чином. Ухвалення законів нерідко відбувалося спонтанно, без визначеної концепції розвитку національної правової системи, чіткої методології нормотворення, що призводило до появи суперечливих актів, неузгодженості їх положень з чинним правовим урегулюванням відповідних суспільних відносин. Це, в свою чергу, зумовлювало необхідність прийняття значного масиву нових законів, інших нормативно-правових актів, якими скасовувалися раніше ухвалені акти чи затверджувалася їх нова редакція, або ж скасовувалися, змінювалися чи доповнювалися їх окремі положення. Формування належної нормативно-правової бази суттєво ускладнювалося затримкою з підготовкою і прийняттям Основного Закону – Конституції України, що мала стати юридичною базою для прийняття поточного законодавства [2, с.7]. Саме Висновки Венеціанської Комісії допомогли, в якійсь мірі, Україні вдосконалити її законодавство.

Варто зазначити, що Комісія брала активну участь в роботі над розробкою Конституції України, вона надала свої висновки щодо проекту Конституції 1996 року, а згодом і самої Конституції. І надалі Венеціанська Комісія неодноразово аналізувала різні проекти Конституції України, проекти законів про внесення до неї змін та висловлювала свої міркування щодо їх змісту. Проаналізуємо зауваження та пропозиції Венеціанської Комісії, висловлені при аналізі цих документів у частині, що стосуються форми державного правління.

На нашу думку, є цілком доречним зауваження щодо конституційного стану в Україні після прийняття Конституційного Договору між Верховною Радою України та Президентом України. Члени Венеціанської Комісії зазначили, що Договір містить суміш різних форм правління. Якщо деякі частини зберігають певні ознаки радянської системи, то інші вводять деякі принципи і конституційні схеми, типові для таких країн, як Франція, яка

має президентсько-парламентську форму державного правління та Сполучені Штати Америки, яка є країною з президентською формою правління. Отже, відсутнє чітке рішення на користь парламентської або президентської форми правління. Навіть якщо переважають елементи президентської форми правління, вона досить далека від реалізації в її чистому вигляді. Коли встановлюється нова конституційна система, особливу увагу слід приділяти формі правління. Прояснення цього питання, вважають представники Венеціанської Комісії, дозволило б уникнути певних суперечностей. Таким чином, насамперед, потрібно визначитись, яку форму державного правління ми хочемо бачити в країні, яка взаємодія гілок влади прийнятна на певному етапі, враховуючи історичний досвід, економічну та політичну ситуацію.

Значний теоретичний і практичний інтерес викликають висновки Венеціанської Комісії щодо проекту Конституції України від 21.05.1996 р. [3] та чинної Конституції 1996 р. від 11.03.1997 р. [4].

Розглядаючи розділ проекту Конституції України від 11.03.1997 р., який стосується повноважень Верховної Ради України, Венеціанська Комісія зазначила, що його положення є кроком вперед у розвитку процесу конституційності в Україні. Він міг забезпечити достатньо хорошу рівновагу повноважень між різними державними органами. Водночас, на думку Комісії, розробники Конституції орієнтовані на президентсько-парламентську форму правління, тому не всі питання щодо форми державного устрою були чітко вирішені. Також Комісія вважає за потрібне укріпити парламентську складову у відносинах між Верховною Радою та виконавчою владою, тому що надмірне зміцнення виконавчої влади могло бути приречене на провал. Якщо, з одного боку, сильна виконавча влада необхідна для ефективного управління і втілення реформ, то з іншого, у випадку невдачі, орган, що користувався б цими широкими повноваженнями, міг втратити усю здатність на ефективність дій. Треба також, зазначила Комісія,

не забувати, що національний представницький орган також має чисто політичні функції, зокрема, з об'єднання політичних і соціальних сил та активізації підтримки і легітимації політики, що втілюється на практиці. Тому вона рекомендувала передбачити численні й різноманітні процедури парламентського контролю за діями та намірами уряду і різних міністерств. Але в цілому Комісія визнала, що цей проект є доброю основою для прийняття Конституції [3].

У Висновку щодо Конституції України 1996 року Венеціанська Комісія визнала вимогу, що тільки одна третина конституційного складу Верховної Ради може ініціювати питання щодо відповідальності Кабінету Міністрів, надто високою. Також не продуманими, на думку Комісії, є положення про те, що ці пропозиції не можуть подаватися впродовж одного року з дня схвалення програми діяльності Кабінету Міністрів. Відповідальність Уряду може виникати з надзвичайно важливих питань, хоча їх немає в програмі діяльності Уряду. Такі дебати мають на меті не відправку Уряду у відставку, а надають можливість для публічного обговорення надзвичайно важливих питань, які з різних причин не можуть належним чином вирішуватися виконавчою владою. На наш погляд, слід погодитись із такою позицією Комісії. Вважаємо, що урахування їх у подальшому процесі внесення змін до Конституції, може зняти ряд питань та поліпшити ефективність взаємовідносин Уряду та Верховної Ради України.

Також, доцільною є думка Комісії, що вимога більшості у дві третини членів Верховної Ради для подолання президентського вето на закони є надмірною.

Позиція Венеціанської Комісії щодо розділу, який стосується Кабінету Міністрів України, зводиться до такого. Згідно з частиною другою статті 113 Кабінет Міністрів відповідальний перед Президентом і підзвітний Верховній Раді. На практиці все ж відповідальність перед Президентом. Наприклад, строк повноважень Кабінету Міністрів пов'язується зі строком повноважень Президента, а не Верховної Ради.

Прем'єр-міністра призначає Президент за згодою більше ніж половини конституційного складу Верховної Ради. Але, ми маємо змогу спостерігати, що в Конституції немає положень, які б могли вирішити ситуацію, коли Верховна Рада не приймає запропонованого Президентом кандидата, але Президент наполягає на ньому.

На нашу думку, слушно зауважено, що Конституція з одного боку встановлює сильну виконавчу владу під керівництвом Президента з широкими повноваженнями, а з іншого – існує принцип стримувань і противаг законодавчої, виконавчої та судової влади, який повинен запобігати рішенням [4].

Що стосується конституційної реформи в Україні, то Венеціанська Комісія зробила консолідований висновок щодо проекту із запровадження конституційної реформи в Україні, який був ухвалений Комісією на її 47-му пленарному засіданні 6–7 липня 2001 р. [5].

Ми підтримуємо думку Венеціанської Комісії про те, що проект у цілому спрямовано на перехід від президентсько-парламентської до парламентсько-президентської форми державного правління та поліпшення балансу влади у державі. У проекті відчувається розуміння щодо необхідності стабілізації нової наближеної до парламентської системи правління. Проте, запропоновані рішення, на думку Венеціанської Комісії, щодо стабілізації системи виглядають вкрай радикальними.

Далі ми розглянемо висновки Венеціанської Комісії щодо трьох законопроектів, які передбачали внесення змін до Конституції 1996 року.

Отже, Верховній Раді були представлені три законопроекти про внесення змін до Конституції України: № 3027-1 від 01.07.2003 р. – CDL(2003)79 [7]; № 4105 від 04.09.2003 р. – CDL(2003)80 [7] і № 4180 від 19.09.2003 р. – CDL(2003)81 [8]. Варто зазначити, що усі вищезазначені законопроекти надсилалися парламентом до Конституційного Суду України для отримання висновків щодо них відповідно до вимог ст.159 Конституції України.

Ми цілком підтримуємо думку членів Комісії про те, що вибір форми правління є політичним рішенням, яке вільно приймається кожною окремою державою. Проте, обрана система повинна бути якомога прозорішою, а її положення не повинні створювати підґрунтя для небажаних ускладнень і політичних конфліктів. У разі обрання президентської форми правління, необхідно виконувати певні мінімальні вимоги щодо парламентського впливу та контролю. В парламентській системі, повинні поважатися основні вимоги, що випливають з принципу поділу влад. Ми погоджуємося, що вибір форми правління - це суто особиста справа кожної держави. Важливий не сам факт декларування парламентської чи президентської форми правління, а то, яким чином прописані і виконуються повноваження усіма гілками влади.

Так, стосовно законопроектів «Про внесення змін до Конституції України» № 3027-1 Висновок (CDL(2003)79), Комісія підтримує ч.2 ст.113, яка визначає підзвітність Кабінету Міністрів України Верховній Раді, а не Президенту, як це передбачено чинним положенням. Ця зміна відповідала б запропонованим поправкам щодо призначення та звільнення міністрів. Також позитивним, на думку Комісії, є призначення Президентом Прем'єр-міністра за згодою Верховної Ради; призначення Верховною Радою України Прем'єр-міністра «за поданням Президента». Ми солідарні тут із Комісією, оскільки ці зміни були б позитивними, тому що вони сприяли наближенню до бажаної у той час парламентсько-президентської форми державного правління.

За цим законопроектом Верховна Рада за пропозицією Прем'єр-міністра призначала би склад Кабінету Міністрів (за винятком чотирьох міністрів) та мала б повноваження звільняти з посад окремих членів за поданням Прем'єр-міністра (п.12 ч.1 ст.85). На думку Венеціанської Комісії, хоча мета цього положення полягала у сприянні парламентському характеру системи, воно водночас дещо ускладнює процедуру призначання.

Запропонована процедура призначення не поширювалася на чотирьох ключових міністрів, а саме: міністра внутрішніх справ, міністра з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, міністра закордонних справ та міністра оборони (ч.7 ст.114). Вони мали призначатися за погодженням з Президентом. Отже, призначення міністрів у такий спосіб, на думку Комісії, і ми з нею згодні, може загрожувати єдності Уряду і здійсненню його політики. Враховуючи, що повноваження Президента у відповідних сферах в подальшому можуть ускладнити процедуру формування Кабінету Міністрів, цю відмінність слід вважати виправданою лише певною мірою.

Світова практика засвідчує, що парламентська модель формування та функціонування уряду не передбачає можливого ефективного стороннього впливу. Ми вважаємо, що не варто наділяти главу держави повноваженнями вносити до Верховної Ради України подання про призначення міністрів, тому що не можна забезпечити ані їхній результативний вплив на роботу уряду, ані підтримку їхніх ініціатив парламентською більшістю. Ця норма, на нашу думку, тільки вносить дисбаланс та конфліктність в роботу уряду. Ми повністю згодні з Р. Мартинюком [9, с.232–236], що оптимальний варіант виходу з вищезазначеного становища вбачається в запровадженні парламентського способу формування Уряду України. Прем'єр-міністр України повинен мати право сам формувати кадровий склад Уряду – і, звичайно, за фаховим критерієм. Тому, хоча Уряд – орган колегіальний, за визначальної ролі Прем'єр-міністра у його формуванні стане можливим організоване й узгоджене прийняття Кабінетом Міністрів рішень. Формуючи Уряд, і, визначаючи склад Кабінету Міністрів України, глава Уряду тим самим забезпечує певну узгодженість поведінки його членів. Це дозволяє сформуванню стабільної виконавчої влади спроможною до ефективного співробітництва з парламентом. Але, ще раз зазначимо, що ефективним буде уряд, сформований за

фаховим критерієм. Потрібно суворо підходити для визначення кадрів, які йдуть на такі відповідальні посади. Ми вважаємо за потрібне надавати інформацію населенню (друк автобіографій, публічні виступи в ЗМІ; демонстрація досягнень у відповідній сфері, освіта, вчені звання) про кандидатів на посаду міністрів та інших чиновників високих рангів, від яких залежить економічна, соціальна політика нашої держави. Варто зазначити, що окрім фахових критеріїв, треба звернути увагу і на моральну сторону особи, яка є кандидатом на посаду. Отже, саме така модель, на нашу думку, відповідала б завданню утвердження у вітчизняній державно-правовій практиці парламентсько-президентської форми правління в умовах незавершеності розвитку інституту парламентаризму.

Відносно положення законопроекту щодо Кабінету Міністрів, Комісія зауважує, що частина третя нової ст. 113 передбачає, що Кабінет у своїй діяльності керується не тільки Конституцією, законами та президентськими указами, але й іншими «постановами Верховної Ради України». До цього Комісія доречно додає, що в разі, якщо запропоноване доповнення надає Верховній Раді повноваження приймати крім законів також рішення, обов'язкові для виконання Кабінетом Міністрів, таке повноваження може легко призвести до плутанини та протиріччя з принципом поділу влади [6].

Стосовно законопроектів № 4105 та № 4180, які є фактично ідентичними, Комісія зауважила на такому.

Найважливіша зміна в законопроектах міститься в новій ст.103, згідно з якою Президент обирається двома третинами від конституційного складу Верховної Ради шляхом таємного голосування. Ця поправка замінює чинне конституційне положення про те, що Президента обирають безпосередньо громадяни України. Комісія вважає, що рішення змінити спосіб обрання Президента є політичним. На нашу думку, ця стаття має на меті встановити в Україні парламентську форму державного правління, але ж Президент за

проектом зберігає певні повноваження, що не зовсім відповідають статусу, який традиційно має опосередковано обраний Президент у парламентській системі правління.

Що стосується змін, які надають Президенту повноваження ініціювати процедуру висловлення недовіри Кабінету Міністрів (ч.1 ст.87), ми повністю підтримуємо Венеціанську Комісію, яка вважає, що ця пропозиція не сумісна з ідеєю скорочення повноважень Президента і посилення ролі парламенту в системі влади в Україні.

Також ми вважаємо, що скасування інституту парламентської коаліції надає можливість уникнути суперечок, конфліктів у парламенті. Ми мали змогу спостерігати, що відсутність такої формалізації більшості відповідає конституційній практиці європейських країн. До того ж, у парламенті двох останніх скликань коаліційна більшість була надто ситуативною, внутрішньо неконсолідованою, неспроможною до узгоджених, системних і ефективних дій. Але, на жаль, головний фактор парламентської нестабільності та урядової кризи – не стільки в дефектах конституційних норм, скільки в особливостях сучасної партійної системи України.

Пропозиції законопроектів № 4180 та № 4105 щодо запровадження непрямого обрання глави держави, на погляд Венеціанської Комісії, сприяли б встановленню парламентської системи правління. Тому дивно, що ці проекти закріплюють більш широкі повноваження Президента, ніж це передбачається в законопроекті № 3027-1.

На нашу думку, обрання Президента України Верховною Радою України зараз взагалі не є актуальним. Зрозуміло, що ні конституційно, ні політично наша держава не готова до переходу до парламентської форми правління, а обрання Парламентом Глави держави відбувається саме за останньою моделлю [7, 8].

У своєму Висновку щодо Закону України «Про внесення змін до Конституції України», прийнятого 08.12.2004 р. Венеціанська Комісія зазначає наступне. Що стосується відносин між основними конституційними органа-

ми в Україні, то Закон про внесення змін запровадив деякі позитивні зміни, збільшуючи парламентські ознаки політичної системи. Проте текст містить деякі положення, що викликали занепокоєння, оскільки вони надавали Президентові певні повноваження, які могли підірвати незалежність та ефективність Уряду.

Що стосується призначення Прем'єр-міністра та формування складу Кабінету Міністрів, запропоновані зміни, на думку Комісії, є досить обмеженими порівняно із проектом № 4180, який коментувався раніше. Коаліція депутатських фракцій висуває кандидатуру Прем'єр-міністра та вносить пропозицію щодо кандидатур до складу Кабінету Міністрів (ч.8 ст.83).

За Законом Верховна Рада призначає склад Уряду за поданням Прем'єр-міністра (п.12 ч.1 ст.85). Закон зберігав різницю між процедурою призначення міністра оборони України, міністра закордонних справ України та решти членів Кабінету. Міністр оборони України та Міністр закордонних справ України призначалися Верховною Радою за поданням Президента України. Верховна Рада мала право припинити повноваження цих осіб (п.12 ч.1 ст.85).

Процедура призначення та різниця у статусі для такого важливого політичного органу, як Кабінет Міністрів, справедливо викликав у Комісії занепокоєння стосовно необхідної єдності Кабінету та провадження його політики, особливо враховуючи специфічний контекст української політичної системи, де відносини між Президентом та Прем'єр-міністром можуть стати занадто конкурентними.

Крім того, відповідно до пунктів 1 та 3 ст.106 «Президент забезпечує державну незалежність, національну безпеку...» та «здійснює керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави». З іншого боку, завдання Уряду включають «забезпечення державного суверенітету та економічної незалежності України, здійснення внутрішньої та зовнішньої політики держави...» та «вживання заходів для забезпечення обороноздатності та національної безпеки...» (частини 1 та 7 ст.116).

Цей збіг повноважень може стати джерелом майбутніх конфліктів між Президентом і Урядом(и).

Закон про внесення змін залишив положення ч.3 ст.106, відповідно до якого «Президент керуючись та дотримуючись Конституції і законів України видає укази та розпорядження, які є обов'язковими для виконання на території України». Точне значення цього положення є незрозумілим і, на думку Комісії, потребує роз'яснення. Ми підтримуємо таку позицію.

Закон про внесення змін також зберігає повноваження Президента ініціювати процедуру висловлення недовіри Кабінету Міністрів (ч.1 ст.87), а також його право законодавчої ініціативи. Як раніше зазначила Комісія, такі положення не узгоджуються з метою конституційної реформи, тобто, послаблюють повноваження Президента та посилюють парламентські ознаки правління в Україні.

Комісія зазначила, що, безумовно, Закон про внесення змін, прийнятий у грудні 2004 р., врахував багато попередніх коментарів Комісії. Однак, кілька положень, зокрема щодо права законодавчої ініціативи як Кабінету Міністрів, так і Президента, або щодо ролі Президента в питаннях зовнішньої та оборонної політики могли призвести до небажаних політичних конфліктів і, таким чином, підірвати необхідність зміцнення верховенства права в країні. Взагалі, прийняті конституційні зміни не повністю вирішили цілі конституційної реформи щодо встановлення збалансованої та функціональної системи управління державою, на які вона була спрямована.

На підставі вищезазначеного, Комісія справедливо вважає, що для приведення Закону про внесення змін у відповідність до принципів верховенства права, необхідно продовжити його обговорення та внести деякі удосконалення. Зокрема необхідно зосередити увагу на такому:

– принципи, що регулюють взаємовідносини між Президентом, Верховною Радою та Урядом, мають бути повністю узгоджені: Президенту не повинен надаватися особливий ста-

тус, підриваючи таким чином необхідну єдність Уряду (як-то право Президента на законодавчу ініціативу, на внесення подання про призначення міністрів оборони та закордонних справ, відповідальність Уряду перед Президентом).

Ми погоджуємося з представниками Венеціанської Комісії, що прийняття подальших змін до Конституції України на підставі вищезазначеного покращило б відповідність Конституції України принципам представницької демократії та верховенства права [10].

Позитивним вирішенням, запропонованим проектом, було скасування подвійної відповідальності Уряду, запровадженої внаслідок змін до Конституції у 2004 р. У світлі чинної Конституції (ст.113) Уряд відповідальний перед Президентом та Верховною Радою.

Стаття 116 Конституції в редакції 2004 року містила досить довгий перелік повноважень Кабінету Міністрів. Нова ст.131 регулювала лише більш технічні повноваження, але не основні. Разом з тим, як вірно зазначає Комісія, Конституція, що визначала Кабінет Міністрів як вищий орган у системі органів виконавчої влади, мала також врегулювати сферу його основних повноважень [11].

Підсумовуючи вищезазначене, ми повністю погоджуємося з думкою членів Венеціанської Комісії, що вибір між різними формами державного правління є рішенням, яке має вільно прийматися кожною окремою державою. Проте, обрана система повинна бути якомога прозорішою, а її положення не повинні створювати підґрунтя для небажаних ускладнень і конфліктів між гілками влади. У разі обрання президентської форми правління, необхідно виконувати певні мінімальні вимоги щодо парламентського впливу та контролю. В парламентській системі, в свою чергу, повинні поважатися основні вимоги, що впливають з принципу поділу влад.

Але головним, на нашу думку, за будь-якою формою державного правління, має залишатися принцип балансу стримувань та протизваг, який є головним принципом в країнах, що претендують на те, щоб їх називали розвинутими та демократичними.

ЛІТЕРАТУРА

1. Доповідь Моніторингового Комітету ПАРС щодо виконання Україною обов'язків та зобов'язань : від 19.09.2005 р., № 10676. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://assembly.coe.int/Documents/WorkingDocs/doc05/EDOC10676.htm>.
2. Проблеми розвитку конституційного законодавства України: збірник висновків Європейської Комісії «За демократію через право» (Венеціанської Комісії) ; пер. з англ. – К. : Парламентське вид-во, 2010. – 489 с.
3. Opinion on the draft Constitution of Ukraine (Text approved by the Constitutional Commission on 11 March 1996 (CDL (96) 15) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.venice.coe.int/docs/1996/CDL-INF\(1996\)006-e.pdf](http://www.venice.coe.int/docs/1996/CDL-INF(1996)006-e.pdf).
4. Opinion on the Constitution of Ukraine adopted by the Commission at its 30th Plenary Meeting in Venice, on 7–8 March 1997 (CDL-INF (97) 2) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.venice.coe.int/docs/1997/CDL-INF\(1997\)002-e.pdf](http://www.venice.coe.int/docs/1997/CDL-INF(1997)002-e.pdf).
5. Consolidated opinion on the Ukraine constitutional reform project Adopted by the Venice Commission at its 47th Plenary Meeting (Venice, 6–7 July 2001) (CDL-INF (2001) 11) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.venice.coe.int/docs/2001/CDL-INF\(2001\)011-e.pdf](http://www.venice.coe.int/docs/2001/CDL-INF(2001)011-e.pdf).
6. European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) 1ST Draft Law on Amendments to the Constitution of Ukraine (Registration number 3207-1 – 1 July 2003) (CDL (2003) 79) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.venice.coe.int/docs/2003/CDL\(2003\)079-e.pdf](http://www.venice.coe.int/docs/2003/CDL(2003)079-e.pdf).
7. European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) 2nd Draft Law on Amendments to the Constitution of Ukraine (Registration number 4105 – 4 September 2003) (CDL (2003) 80) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.venice.coe.int/docs/2003/CDL\(2003\)080-e.pdf](http://www.venice.coe.int/docs/2003/CDL(2003)080-e.pdf).
8. European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) 3rd Draft Law on Amendments to the Constitution of Ukraine (Registration number 4180 – 19 September 2003) (CDL (2003) 81) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.venice.coe.int/docs/2003/CDL\(2003\)081-e.pdf](http://www.venice.coe.int/docs/2003/CDL(2003)081-e.pdf).
9. Деятельность Венецианской Комиссии [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.venice.coe.int/site/main/Presentation_RUS.asp.
10. Мартинюк Р. С. Конституційна реформа в Україні: спроба критичного аналізу / Р. С. Мартинюк // Актуальні питання реформування правової системи України : зб. наук. ст. за матеріалами IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Луцьк, 1-2 черв. 2007 р.) : у 2-х т. / уклад. Т. Д. Климчук, І. М. Якушев. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. – Т. 1. – 506 с.
11. European Commission for Democracy through Law (Venice Commission). Opinion on the procedure of amending the Constitution of Ukraine. Adopted by the Commission at its 63rd Plenary session (Venice, 10-11 June 2005) (CDL-AD(2005)015) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.venice.coe.int/docs/2005/CDL-AD\(2005\)015-e.pdf](http://www.venice.coe.int/docs/2005/CDL-AD(2005)015-e.pdf).
12. European Commission for Democracy through Law (Venice Commission). Opinion on the draft Constitution of Ukraine (prepared by a working group headed by Mr. V. M. Shapoval). (CDL-AD(2008)015) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.venice.coe.int/docs/2008/CDL-AD\(2008\)015-e.pdf](http://www.venice.coe.int/docs/2008/CDL-AD(2008)015-e.pdf).
13. European Commission for Democracy through Law (Venice Commission). Opinion on the draft Law amending the Constitution of Ukraine presented by people's deputies Yanukovych, Lavrynovych, et al. Adopted by the Venice Commission at its 78th Plenary Session (Venice, 13-14 March 2009) (CDL-AD(2009)008) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.venice.coe.int/docs/2009/CDL-AD\(2009\)008-e.pdf](http://www.venice.coe.int/docs/2009/CDL-AD(2009)008-e.pdf).
14. European Commission for Democracy through Law (Venice Commission). Opinion on

the Draft Law of Ukraine amending the Constitution presented by the President of Ukraine adopted by the Venice Commission at its 79th Plenary Session (Venice, 12–13 June

2009). (CDL –AD(2009)024) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.venice.coe.int/docs/2009/CDL-AD\(2009\)024-e.pdf](http://www.venice.coe.int/docs/2009/CDL-AD(2009)024-e.pdf).

Манько О. Є. Питання форми державного правління в Україні у висновках Венеціанської Комісії / О. Є. Манько // Форум права. – 2011. – № 3. – С. 512–519 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-3/11moevvk.pdf>

Досліджено рекомендації Венеціанської Комісії щодо форми державного правління в Україні. Обґрунтовується доцільність висновку Венеціанської Комісії про те, що: в Україні проблема не в формі державного правління, а в правовому забезпеченні; вибір між президентсько-парламентською та парламентсько-президентською формами державного правління є рішенням, яке вільно приймається кожною окремою державою.

Манько О.Є. Вопрос формы государственного правления в Украине в Выводах Венецианской Комиссии

Исследовано рекомендації Венецианской Комиссии по формам государственного правления в Украине. Обосновывается целесообразность вывода Венецианской Комиссии про то, что: в Украине проблема не в форме государственного правления, а в правовом обеспечении; выбор между президентско-парламентской и парламентско-президентской формами правления – решение, которое самостоятельно принимается страной.

Manko O.E. The Issue of Form of the State Board in Ukraine in Outputs of the Venetian Commission

It is researched references of the Venetian Commission on forms of the state board in Ukraine. The expediency of an output of the Venetian Commission is justified about that: in Ukraine a problem not in the form of the state board, and in legal provision; a select between president-parliamentary and parliamentary-presidential forms of government – the solution which one self-contained is accepted country.

Форум права